

Europees aanhoudingsbevel

Hier heeft Opstelten geen moeite mee

Nederland stuurt verdachte burgers naar Europese landen met een dubieus rechtssysteem. 'De Tweede Kamer heeft het besluit er in een half uurtje doorgejast.'

Vlnr: Robert Hörchner voor zijn overlevering naar Polen in 2007; in 2008 na tien maanden cel; in 2010

door Harry Lensink

De gordijnen van het vakantiehuisje zitten dicht. Marcel S. heeft de wereld buitengesloten. Op een geheime locatie ergens in Limburg vertelt de voormalig buschauffeur over zijn angsten. Dat het Duitse Openbaar Ministerie hem opnieuw allerlei zaken in de schoenen wil schuiven. Dat hij elk moment van zijn bed kan worden gelicht en uitgeleverd aan de oosterburen. Dat hij opnieuw voor lange tijd in een cel zal belanden. 'En dat trek ik niet.'

Hij zat eerder vast in Duitsland. Ooit had Marcel S. vanuit zijn garage in Landgraaf apparatuur voor wietplantages verkocht aan een stel Duitsers. Toen zijn klanten werden gepakt, noemden ze zijn naam. Het Duitse OM vroeg in 2009 om zijn overlevering. Hij ging, gedwongen door de Nederlandse rechter. 'Ik had geen idee waarin ik belandde. Ja, ik had die spullen geleverd. Maar dat waren zaken die je hier in Nederland in een gemiddelde growshop kan kopen. In Duitsland krijgt een verdachte strafvermindering als hij anderen erbij lapt. Een van die Duitsers heeft mijn naam genoemd. Ineens was ik zogenaamd onderdeel van een criminele organisatie, zo'n drugs-Nederlander.'

De Limburger kreeg acht jaar. Hij mocht terug naar Nederland, waar zijn straf werd aangepast aan de Nederlandse normen. Hier had hij voor hetzelfde misdrijf waarschijnlijk een paar maanden cel of een taakstraf gekregen, maar om de Duitse autoriteiten niet voor het hoofd te stoten, gaf de Nederlandse rechter S. zesendertig maanden, waarvan achttien onvoorwaardelijk. Begin maart zou zijn straf erop zitten en kon Marcel S. z'n leven weer oppikken. Maar drie weken geleden kreeg hij in de gevangenis een brief. Zijn adem stokte. Op de enveloppe stond 'EAB.', de afkorting voor Europees Aanhoudingsbevel, een strafrechtelijk instrument waarmee Europese landen de onderlinge overlevering van verdachte burgers regelen. De Duitsers willen hem nu opnieuw voor de rechter slepen. Sindsdien zit S. ondergedoken. 'Ik ben m'n baan kwijt, m'n vrouw is weg, ik slaap slecht, heb last van posttraumatische stressstoornis. Opnieuw voor maanden de Duitse cel in? Dat overleef ik niet.' Het gaat dit keer om andere wietplantages, maar om dezelfde verdachten, in dezelfde periode.

Zaken die ook al in 2009 bekend waren, maar die het Duitse OM om onduidelijke redenen toen niet ten laste heeft gelegd. Nu wel. 'In Nederland zou de rechter hem voor een dergelijk geval meteen in vrijheid stellen,' zegt de advocaat van Marcel S., Robert Malewicz. Maar de Nederlandse rechter gaat er niet over. Dus als S. op 10 februari voor de Internationale Rechtshulpkamer (IRK) in Amsterdam moet verschijnen, zal hij mogelijk opnieuw op transport moeten. 'De Nederlandse rechters mogen nauwelijks inhoudelijk toetsen,' legt Malewicz uit. 'Ze mogen dus niet kijken of iemand terecht wordt verdacht en vervolgd. Dat is de consequentie van het EAB.'

Simpel en logisch

Bijna alle overleveringsverzoeken die bij justitie in Nederland binnenkomen – een paar honderd per jaar – worden zonder morren ten uitvoer gelegd. De gedachte achter de overleveringswet is even simpel als logisch: in een Europese Unie waar burgers vrij kunnen bewegen, geldt dat ook voor criminelen. Dus moeten betrokken lidstaten effectieve instrumenten krijgen om het grensoverschrijdende geboefte te bestrijden. Daarom is het zaak dat verdachten en veroordeelden zonder te veel plichtplegingen van het ene naar het andere land kunnen worden overgebracht.

Dat is geregeld in het EAB, een zogenaamd Europees 'kaderbesluit'. Het idee stamt uit de jaren negentig en werd in 2004 door de lidstaten bekrachtigd, waarbij naar verluidt de Verenigde Staten op de achtergrond druk uitoefenden. Na 9-11 was het voor de Amerikanen zaak om ook binnen Europa bureaucratische rompslomp te omzeilen bij terrorismebestrijding. Door met die afspraak akkoord te gaan, heeft ook Nederland te kennen gegeven het volste vertrouwen te hebben in de rechtssystemen van alle andere lidstaten. Dat vertrouwen lijkt echter op drijfzand gebaseerd. In de 27 lidstaten zijn de verschillen tussen wetgeving, opsporingspraktijk, het recht op verdediging, beroepsmogelijkheden en detentieomstandigheden groot. De zaak Marcel S. toont het aan: zelfs in Duitsland, een oase van juridische en justitiële beschaving, denkt men op punten (bijvoorbeeld drugsbestrijding) wezenlijk anders over goed en kwaad, recht en onrecht.

Bedorven eten

En het kan nog onaangener. Een eerlijke rechtsgang betekent in elk land iets anders. Wie gedwongen op transport gaat naar het verderop gelegen Polen, maakt grote kans op kafkaëske taferelen. Het overkwam Robert Hörchner, een Brabantse ondernemer die in 2007 op last van de Nederlandse rechter werd overgeleverd aan de Poolse autoriteiten, die hem ervan verdachten een bedrijfsruimte te hebben verhuurd voor de verbouw van wiet. Hörchners zaak is exemplarisch voor hoe vreselijk fout het kan gaan. In een twee eeuwen oude gevangenis, geïntimideerd door bewakers met herdershonden, zat hij naar eigen zeggen op een cel met zes anderen, onder wie zware criminelen – 'moordenaars en psychopaten die elkaar regelmatig te lijf gingen'. Hij kreeg er ranzig en soms bedorven eten, maakte mee dat gedetineerden zelfmoord pleegden, mocht geen bezoek ontvangen en niet bellen. Na drie maanden voorarrest kreeg Hörchner huidproblemen, hij kon geen kleding aan zijn lijf verdragen en krabde zich tot bloedens toe. Hij kreeg een potje vaseline, maar dat hielp niet. Veel later, weer terug in Nederland, bleek dat hij last had van schurft.

Pas na ruim vijf maanden voorarrest begon zijn zaak, volgens Hörchner zonder dat hij in de tussentijd was verhoord en zonder dat hij inzage had gekregen in zijn dossier. Het verloop van de zitting was volgens de verdachte Nederlander een schertsvertoning, waarbij hij geen recht had op een Nederlandssprekende tolk. Uit de stukken bleek dat het gewraakte huurcontract was vervalst en de naam waarmee hij het zou hebben ondertekend, volstrekt verkeerd was geschreven. 'Maar de rechter heeft het allemaal genegeerd. Ik moest opnieuw in voorarrest.'

In juli 2008 mocht Hörchner zijn cel verlaten, nadat hij een borgsom van 4500 euro had betaald. Hij vertrok direct naar Nederland, waar medici schurft, ringworm en een posttraumatische stressstoornis bij hem vaststelden. Sinds zijn terugkomst verzamelde Hörchner dozen vol documenten waaruit zijn onschuld moet blijken. Tegelijkertijd voert de Brabander strijd met de Nederlandse opsporingsinstanties, die hem in een eerdere drugszaak zouden hebben willen betrekken. Hörchner werd tot twee keer toe op alle fronten vrijgesproken van een

xtc-verdenking uit 1999, waarna de gefrustreerde rechercheurs volgens hem met behulp van Poolse collega's hebben aangestuurd op de overlevering naar Warschau.

Misstanden

Is Hörchner de gruwelijke uitzondering? Nee, strafrechtadvocaten en mensenrechtenorganisaties noemen meer voorbeelden (zie kader). En ook buiten Nederland worden burgers van hun bed gelicht en per ommegaande op transport gezet. Hun verhalen zijn onderdeel van een campagne tegen het EAB, opgezet door het Britse Fair Trials International en het Nederlandse EuroMos. Deze mensenrechtenorganisaties bestoken Europese politici met informatie over misstanden in verschillende lidstaten.

Dat de mooie uitgangspunten van de kaderwet niet stroken met de praktijk, lijkt inmiddels ook doorgedrongen tot verantwoordelijke bestuurders. In een brief aan het parlement schrijft EU-commissaris voor Justitie Viviane Reding dat er 'veel ruimte is voor verbetering van het EAB' en dat er 'ellendige omstandigheden zijn in veel gevangnissen binnen de unie'. Ze heeft opdracht gegeven om de werking van het EAB door te lichten. 'Op verzoek van de commissie gaat de Londense non-gouvernementele organisatie Justice per land onderzoeken wat de problemen zijn,' zegt de Amsterdamse advocaat Jozef Rammelt. 'Over een jaar liggen die bevindingen bij de commissie en dan zullen er waarschijnlijk wel aanpassingsvoorstellen komen.'

Op 26 januari stuurde Justice een tussenrapport naar de Europese Commissie met daarin de eerste resultaten van onderzoek naar de advocatenpraktijk in verschillende landen. 'We pleiten voor een systeem van *dual representation*,' vertelt Rammelt, die als monitor bij het onderzoek is betrokken. 'Dus dat een verdachte zowel in het verzoekende als in het overleverende land recht heeft op een advocaat.' Dat recht is er nu niet: wie met een EAB te maken krijgt, is op zichzelf aangewezen en moet zijn verdediging ad hoc regelen. In het interim-rapport krijgt vooral Polen, het land met de meeste EAB-verzoeken, weer een veeg uit de pan. Rammelt doet een greep uit de klachten: 'Er zijn in Polen nauwelijks gespecialiseerde strafrechtadvocaten, er is bij raadsliden weinig kennis van het EAB, tijdens politieverhoren is geen rechtshulp aanwezig en er is geen recht op een tolk bij gesprekken tussen advocaat en cliënt.'

Rammelt doet veel EAB-zaken, adviseert op verzoek van de Europese Commissie aan lidstaten hoe ze Europese wetten kunnen invoeren in hun nationale wetgeving en treedt op als deskundige voor organisaties als Fair Trials International. Hij legt uit waar belangrijke verschillen zitten. 'In een land als Polen en in de meeste andere

Oost-Europese landen hanteert het Openbaar Ministerie het legaliteitsbeginsel. Dat betekent dat een officier van justitie moet vervolgen, ook al gaat het om een bagatel. Daardoor komen er zoveel EAB's uit Polen, ook voor wissewasjes. Nederland hanteert het opportuniteitsbeginsel, waarbij het OM zelf kan besluiten om een zaak al dan niet in behandeling te nemen en een verdachte dus wel of niet te vervolgen.'

Voeg daarbij de problemen van overvolle gevangnissen, corruptie en buitensporig lange voorarresten en het EAB was vanaf het begin gedoemd te mislukken, betoogt Rammelt. 'Ik waarschuwde daar in 2004 al voor, toen het kaderbesluit in Nederland werd aangenomen. Maar de Tweede Kamer heeft het EAB er op vrijdagmiddag in een half uurtje doorgejaast.'

En waar andere lidstaten het EAB omringden met waarborgen – bijvoorbeeld de mogelijkheid om tegen een overleveringsbesluit in beroep te gaan – voert Den Haag de Europese oekaze klakkeloos uit. Met alle gevolgen van dien. De verschillende schrijnende cases uit de rechtspraak en de aandacht in de media hebben de politiek inmiddels wakker geschud. Rammelt: 'Het zijn vooral de linkse partijen in de Tweede Kamer en het Europees Parlement die in het geweer komen. Iemand als Judith Sargentini (Nederlands Europarlementariër voor GroenLinks, HL) is zich helemaal dood geschrokken. En op nationaal niveau is Sharon Gesthuizen (Kamerlid voor de SP, HL) druk bezig om het EAB onder vuur te nemen.'

Collateral damage

Vanuit Straatsburg bevestigt Sargentini haar inzet om het EAB gewijzigd te krijgen. 'Maar het is duwen en sleuren. Commissaris Viviane

'In Oost-Europese landen moet justitie altijd vervolgen, ook al gaat het om een bagatel. Daardoor komen er zoveel EAB's uit Polen'

Reding staat niet te springen, want haar christendemocratische achterban steunt de maatregel nog steeds.' Toch denkt de volksvertegenwoordiger dat de Europese Commissie uiteindelijk zal inzien dat het EAB op de schop moet. 'Maar dan moeten de justitievertegenwoordigers van alle landen nog akkoord gaan. En die vinden het aanhoudingsbevel een fantastisch opsporingsmiddel dat ze niet snel uit handen zullen geven.'

Op de korte termijn gaat er daarom weinig veranderen, meent Sargentini. Als Nederland het anders wil, dan zal het vanuit Den Haag zelf moeten komen. 'Door de rechter uitgebreider te laten toetsen. Om welk vergrijp en welk land gaat het? Deugt het detentiesysteem daar? Is de maatregel proportioneel? Daarvoor zouden het parlement en minister Opstelten van Veiligheid

De detentieomstandigheden in Oost-Europa zijn anders dan in Nederland

LUNGI GARBELLO/CONTRASTO/HH

en Justitie zich sterk moeten maken. Maar de Nederlandse regering wil er niet aan. Die vindt dat we moeten vertrouwen op elkaars rechtssystemen. Een zaak à la Hürchner wordt als *collateral damage* gezien. Maar het gaat veel vaker mis. Blijkbaar wil Nederland zijn burgers niet beschermen. Vaak is het ook vanuit de gedachte: waar rook is, is vuur. Als iemand wordt verdacht, dan zal dat wel terecht zijn en is het zijn of haar eigen schuld.'

Toch lijkt nu ook de minister in beweging te komen, daartoe aangezet door moties van de Tweede Kamer. Een aangenomen voorstel van de parlementariërs Sharon Gesthuizen (SP), Jeroen Recourt (PvdA) en Ard van der Steur (VVD) spoort Opstelten aan om de problemen met het EAB aanhangig te maken bij zijn Europese collega's. 'We doen wel of de rechtspraak overal in Europa gelijk is, maar de verschillen in straf- en civiel recht zijn erg groot,' zegt Van der Steur, partijgenoot van de minister. 'Ik erger me aan de houding van Nederland alsof er niets aan de hand is.'

Opstelten heeft de neiging om zich te verschuilen achter bilateraal, meent SP'er Gesthuizen. 'Er is niets aan de hand volgens de minister, want dat heeft hij van z'n Poolse ambtsgenoot gehoord. En als er al wel wat speelde, dan is het inmiddels opgelost.'

Die vergoelijkende woorden klonken vorig jaar ook toen de Delftse fruithandelaar Cor Disselkoen op transport werd gezet naar Polen, waar hij onder meer van belastingontduiking werd beschuldigd. De ondernemer zat eerder al enkele maanden onder erbarmelijke omstandigheden in een Poolse cel in voorarrest, maar kwam op borgtocht vrij. Toen Polen via een EAB zijn overlevering vroeg omdat hij zogenaamd voortvluchtig zou zijn, dook Disselkoen onder. Pas na een intensieve lobby van advocaat Jozef Rammelt bij het Poolse ministerie van Justitie en het Poolse OM, en onder begeleiding van Europarlementariër Sargentini, durfde de fruithandelaar de gang naar Polen aan. Deze keer was hij na vier dagen thuis, waarschijnlijk door de aanwezigheid van waarnemers en de aandacht van de media. In die vier dagen werden volgens Disselkoen overigens wel z'n medicijnen gestolen en zat hij anderhalve dag op transport zonder eten en drinken. Disselkoen was uit Nederland opgehaald met een Pools militair vliegtuig, dat een maandelijks ronde maakt door heel Europa om EAB-verdachten naar Polen te brengen. In het recente interim-rapport van Justitie wordt die vervoersmethode geheleld. Rammelt: 'Verdachten zitten urenlang zonder basisvoorzieningen vastgeketend aan hun

stoel.' Bij monde van staatssecretaris Fred Teeven ontkende het ministerie van Veiligheid en Justitie dat de Polen er weer een potje van hadden gemaakt. De verdachte had gewoon eten aangeboden gekregen, was medisch juist begeleid en er waren geen opnamen gemaakt van de vertrouwelijke gesprekken tussen advocaat en cliënt. Van wie Teeven die wijsheid had? 'Desgevraagd hebben de Poolse autoriteiten mij dat meegedeeld.'

Advocaat Rammelt schiet in een wrange lach. 'Nonsens. Was Teeven erbij? Het was opnieuw een farce. Als we Disselkoen niet hadden begeleid, was hij weer acht maanden in voorarrest verdwenen, terwijl echt op dag één z'n medicijnen al waren gestolen. Hij slikt 27 pillen per dag, dat had hij niet overleefd. Er stond ook gewoon een draaiende videocamera in de cel waar ik met m'n cliënt sprak. De gevangenisdirecteur weigerde hem uit te zetten. Dat was zogenaamd voor mijn veiligheid, mocht mijn cliënt agressief worden! En ik moest continu ingrijpen tijdens de rechtszitting. Disselkoen had een waardeloze tolk toegewezen gekregen: een Poolse vrouw die vijf jaar in een Belgisch naaiatelier had gewerkt. Aan de vertaling was geen touw vast te knopen. Disselkoen begreep de vragen niet, met als gevolg dat de antwoorden dan ook fout zouden zijn. Zonder onze interventie lag een veroordeling voor de hand.'

Amehoela!

Ondanks dergelijke praktijkvoorbeelden, en ondanks de toenemende aandacht voor de excessen, is er geen politieke meerderheid te vinden die de Nederlandse rechter meer ruimte geeft om aanhoudingsverzoeken tegen te houden. Een motie van Gesthuizen en Recourt om die flexibiliteit te creëren, werd verworpen. Gesthuizen: 'We kunnen niet anders, zegt de regering. We hebben de wet ondertekend. Amehoela! Als je zoveel klachten binnenkrijgt, dan bescherm je je burgers toch beter?' Haar PvdA-collega Recourt heeft wel een idee: 'Kom met een systeem van zwarte lijsten, laat onafhankelijke organisaties informatie verzamelen waar de Nederlandse wetgever zich op kan baseren.' Tegelijkertijd moet je accepteren dat Europa niet uit allemaal 'Nederlandjes' bestaat, zegt Recourt. 'Het zal niet snel zo aangenaam zijn als in een Nederlandse cel. Maar goed, je kunt wel de kwaliteit van het systeem toetsen.' Of al die plannen zoden aan de dijk zouden zetten voor Marcel S., voortvluchtig verdachte in Zuid-Limburg, is de vraag. De verschillen tussen Nederland en Duitsland zijn in Europees perspectief gering. Z'n advocaat Malewicz hoopt dat hij met de Duitse justitie tot een overkomst kan komen dat de gezochte ex-buschauffeur niet eerst weer in voorarrest hoeft. 'Ik snap de

Praktijkvoorbeelden

Malta - Een dame op leeftijd investeert haar erfenis in een stuk grond op Malta. De lokale notaris blijkt frauduleus te hebben gehandeld met haar geld. Hij bewees dat zijn Nederlandse cliënte in het complot zit. Het OM uit Malta eist haar overlevering. Haar advocaat heeft volop aanwijzingen dat ze is beduvelde. De Nederlandse justitie is ook overtuigd van haar onschuld, maar moet uiteindelijk gehoor geven aan het EAB. Op aanraden van haar advocaat bekennt de dame schuld met de deal dat ze meteen weer naar Nederland mag.

Italië - Een Brit wordt door de Engelse rechtbank naar Italië gestuurd. Hij wordt verdacht van een moord in een stad waar hij nooit is geweest en op een tijdstip dat hij aantoonbaar in zijn thuisland aan het werk was. Hij zit weken in voorarrest, gescheiden van vrouw en kinderen. Pas na tussenkomst van de organisatie Fair Trials International laten de Italianen het EAB-verzoek vallen.

Frankrijk - Een Nederlander van Tunesische afkomst heeft ouderlijk gezag over een kind uit een eerdere relatie met een Française. Na drie jaar eist de Française het kind op en beschuldigt hem van ontvoering. Terwijl ook het Nederlandse OM weet dat de aanklacht onterecht is, gaat de Nederlander toch op transport naar Frankrijk. In bange afwachting van z'n overlevering zit hij een week in de Bijlmerbajes. Na aankomst in Frankrijk wordt hij meteen vrijgelaten en mag hij weer naar huis.

Zweden - Een Zweedse toerist spreekt een Nederlander aan op een Amsterdams terras en vraagt naar een coffeeshop. De Nederlander wijst de weg, de Zweed koopt softdrugs en komt terug. Samen roken ze een joint en wisselen adressen uit. In Stockholm wordt de Zweed aangehouden met een kleine hoeveelheid hasj. Hij noemt de naam van de Nederlander als degene die hem heeft geholpen. Het Zweedse OM vraagt om z'n overlevering. De advocaat weet overlevering ternauwernood te voorkomen door zich te beroepen op de psychische gesteldheid van zijn cliënt.

angst van S.. Ik doe veel EAB-zaken en vaak gaat het gewoon goed, maar in vijf tot tien procent van de gevallen is het een puinhoop. Dan voelt het alsof ik m'n cliënten naar de slachtbank leidt.'

Minister Opstelten van Veiligheid en Justitie laat via zijn woordvoerder weten dat de voorbeelden van Hürchner en Disselkoen niet bewijzen dat het EAB soms tot grove misstanden kan leiden. Ook vindt de bewindsman het niet nodig dat de Nederlandse rechter uitvoeriger kan toetsen. ■